

İNSANIN YENİDEN TANIMLANIŞI: EFENDİ-KÖLE DİYALEKTİĞİNDEN TRANSHÜMANİZME

Şükriye Gülşah ORMANCI*

Atf: Ormancı, Şükriye Gülşah. "İnsanın Yeniden Tanımlanışı: Efendi-Köle Diyalektiğinden Transhümanizme", *Sosyologca*, Sayı 31 (2026), s. 43-52.

ÖZ: Bu çalışmanın amacı; aslında "insan nedir ve dünyanın merkezinde gerçekten insan mı olmalıdır?" sorusuna yanıt arayan, tarihsel çizelgede insana dair bir anlam yükleme çabası içerisinde olan kavramların, Hegel'in efendi-köle diyalektiğinden başlayarak posthümanizme ve transhümanizme doğru ilerleyişinin açıklanmasını kapsamaktadır. Metot olarak; literatür taraması yapılmış ve ele alınan kavramların tarihsel gelişimi incelenmiştir. Sonuç olarak; tüm kavramsal açıklamalara bakıldığında insanın evrimleşme süreci içerisinde olduğunu gözlemleyebiliriz. Buradan yapacağımız çıkarsamaya göre ise diyebiliriz ki; günümüz dünyasında dijitalleşme ve ardından yapay zekâ geliştirmeleri ile insan kendi sınırlarını aşmaya başlamıştır ve evrimleşme sürecinin fitili artık ateşlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Posthümanizm, Transhümanizm, Hegel, Efendi-Köle Diyalektiği, Tarihin Sonu.

The Redefinition Of Humanity: From Lord-Bondsman Dialectic To Transhumanism

ABSTRACT: The aim of this study is to explain the evolution of concepts that attempt to define humanity within a historical time line, starting from Hegel's lord-bondsman dialectic and progressing towards posthumanism and transhumanism, essentially seeking an answer to the question, "What is humanity and should humanity truly be at the center of the world?" The method involves a literature review and an examination of the historical development of the concepts discussed. In conclusion, considering all conceptual explanations, we can observe that humanity is in a process of evolution. Based on this, we can conclude that in today's world with digitalization and subsequent artificial intelligence developments, humanity has begun to transcend its limitations and the spark of the evolutionary process has now been ignited.

Keywords: Posthumanism, Transhumanism, Hegel, Lord-Bondsman Dialectic, The End Of The History.

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 15.03.2026

Kabul Tarihi : 19.06.2026

* gulsahormanci@gmail.com, 0009-0007-5851-8477.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca “insan nedir?” sorusu, yalnızca felsefenin değil aynı zamanda sosyolojinin, siyaset biliminin ve bilimsel düşüncenin de merkezinde yer alan temel bir soru olmuştur. İnsan, kendi varoluşunu anlamlandırma çabası içerisindeyken bir yandan da hem kendisini hem de içinde bulunduğu dünyayı sürekli olarak yeniden tanımlama ihtiyacı duymuştur. Bu nedenle insanın ne olduğuna dair yapılan her tanım, aynı zamanda tanımın yapıldığı dönemin düşünsel, kültürel ve teknolojik koşulları hakkında da bizlere fikir vermektedir. Antik Yunan’dan itibaren başlayan insanın varoluş soruları, modern ve çağdaş düşünceyle birlikte daha karmaşık bir hâl almıştır. Şöyle ki; insan artık yalnızca “düşünen bir varlık” olarak değil, aynı zamanda toplumsal ilişkiler ağı içinde şekillenen, tanınma arzusuyla hareket eden ve teknolojik gelişmelerle dönüşen bir özne olarak ele alınmaya başlanmıştır. İnsanın kendini tanımlama ve bir yerlere konumlandırma çabası, tarih boyunca farklı düşünürler tarafından çeşitli kavramsal araçlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Hegel’in ortaya koyduğu efendi-köle diyalektiği, insanın kendini ve ötekini algılama biçimini anlamada kritik bir rol oynamıştır. Hegel’e göre bilinç, kendi varlığını ancak başka bir bilinç aracılığıyla tanıyabilir; dolayısıyla insanın varoluşu, kaçınılmaz olarak bir tanınma mücadelesi içerir. Bu mücadele, yalnızca bireyler arasında değil, aynı zamanda tarihsel süreç içerisinde toplumların ve ideolojilerin şekillenmesinde de belirleyici olmuştur.

Hegel diyalektik kavramı üzerinde çalışırken her tezin bir antitezi olduğuna vurgu yapmış ve bu tez ve antitezin çatışmasından ise sentezin doğacağını belirtmiştir. Her şeyin zıttı ile var olabileceğine vurgu yapan Hegel, efendi-köle diyalektiği ile de tarihe damga vurmuştur. Bu kadar önemle üzerinde durulmasının sebebi ise; düşünürlerin insanlığı tanımlama arzusu içerisinde sürekli olarak bu diyalektiğe başvurmaları ve efendi-köle diyalektiğini referans almaları diyebiliriz. Efendi-köle diyalektiği, insanın özbilince ulaşma sürecinde yaşadığı çatışmaları açıklarken aynı zamanda insanlık tarihinin dinamiklerini de ortaya koymaktadır. Bu diyalektik yapı içerisinde efendi ve köle arasındaki ilişki, yalnızca bir egemenlik ilişkisi değil, karşılıklı bağımlılık temelinde gelişen bir süreçtir. Bu süreçte köle, emeği ve üretimi aracılığıyla dünyayı değiştirip dönüştürürken bir yandan da kendini de dönüştürmektedir. Efendi ise görünürde üstün konumda olmasına rağmen bu dönüşüm sürecinin dışında kalarak bir anlamda durağan olarak sürecin içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla Hegel’in ortaya koyduğu bu model, insanın gelişimini çatışma, dönüşüm ve tanınma ekseninde açıklayan güçlü bir teorik çerçeve sunmaktadır. İnsanın kendini anlamlandırma çabası yalnızca klasik felsefi yaklaşımlarla sınırlı kalmamış, modernite ve özellikle 21. yüzyıl ile köklü bir dönüşüm geçirmiştir. Sanayi devrimiyle başlayan teknolojik ilerlemeler, dijitalleşme ve yapay zekâdaki gelişmeler insanın doğasını ve sınırlarını yeniden tartışmaya açmıştır. Günümüzde insan artık yalnızca biyolojik bir varlık olarak değil, aynı zamanda teknolojik sistemlerle iç içe geçmiş hibrit bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Bu iç içe geçmişlik ise insanın kendini tanımlama ve konumlandırma ihtiyacını yeniden gündeme getirmiş ve “insan nedir?” sorusu yeniden gün yüzüne çıkmıştır.

Tarihsel dönüşüm sürecinde posthümanizm ve transhümanizm gibi kavramlar, insanın yeniden tanımlanmasına yönelik önemli teorik yaklaşımlar olarak öne çıkmaktadır. Posthümanizm, insanı merkeze alan geleneksel hümanist anlayışı sorgulayarak insanın ayrıcalıklı konumunu tartışmaya açarken; transhümanizm ise teknolojik gelişmeler aracılığıyla insanın fiziksel ve zihinsel sınırlarını aşabileceğini savunmaktadır. Bu iki yaklaşım, her ne kadar farklı perspektiflere sahip olsa da insanın sabit ve değişmez bir varlık olmadığı, aksine sürekli dönüşüm içerisinde bulunduğu fikrinde birleşmektedir (Kürkçüoğlu 2024: 2089). Özellikle dijital çağ ile insanın tanınma ve var olma biçimleri de önemli ölçüde değişmiştir. Sosyal medya platformları, algoritmik sistemler ve yapay zekâ uygulamaları, bireylerin kendilerini ifade etme ve görünür olma süreçlerini yeniden şekillendirmektedir. Bu

bağlamda tanınma mücadelesi artık yalnızca fiziksel ve toplumsal alanlarda değil, dijital ortamlarda da gerçekleşmektedir. İnsan, artık bu yeni düzen içerisinde kendini ifade eden bir varlık olmanın dışında aynı zamanda algoritmalar tarafından biçimlendirilen ve yeniden üretilen bir varlık hâline gelmiştir.

Bu çalışma, insanın tarihsel süreç içerisindeki anlam arayışını Hegel'in efendi-köle diyalektiğinden başlayarak posthümanizm ve transhümanizm çerçevesinde ele almayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın temel varsayımı ise, insanın kendini tanıma ve tanınma mücadelesinin sona ermediği; aksine dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte yeni biçimler olarak devam ettiğidir. Bu doğrultuda çalışma, insanın değişen konumunu analiz ederek günümüz dünyasında "insan" kavramının nasıl yeniden inşa edildiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu noktada diyebiliriz ki; insanın kendini tanımlama ve tanınma mücadelesinin yalnızca günümüze ait bir olgu olmadığı, aksine tarihsel olarak süreklilik gösteren bir süreç olduğu açıkça görülmektedir. Günümüzde dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerle farklı bir boyuta taşınan bu mücadeleyi doğru anlayabilmek için, onun felsefi temellerine geri dönmek gerekmektedir. Özellikle insanın özbilinç, tanınma ve ötekiyle kurduğu ilişki üzerinden nasıl şekillendiğini açıklayan Hegel'in efendi-köle diyalektiği, bu sürecin tarihsel ve kuramsal arka planını ortaya koymak açısından önemli bir başlangıç noktası sunmaktadır. Bu bağlamda, insanın kendini anlamlandırma tarihine odaklanmak hem modern düşüncenin temellerini hem de günümüz posthüman ve transhüman tartışmalarının temelini anlayabilmek için önemlidir.

İnsanın Kendini Anlamlandırma Tarihi

İnsanın kendini anlamlandırmaya çalışmasının tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. Felsefe konularının temel sorusu haline gelmiş olan konumlandırılma çabası ilk çağlardan günümüze kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda insanın konumunun tanımlanmasında efendi-köle diyalektiği oldukça sık kullanılan bir terminoloji olmuştur. Nietzsche'ye göre; köle ahlakını canlı tutan hınçtır ve köleler kendilerini hayalini kurdukları intikam duygusu ile avutmayı tercih ederler. Efendi "evet" diyerek zafer kazanmışken köle farklı olana "hayır" diyerek varlığını gösterebilmektedir.¹ Hegel de Nietzsche gibi dönemi değerlendirirken efendi ve köle kavramlarını kullanıp kölelerin zaferine vurgu yapmıştır. Hegel'in en büyük farkı bu kavramları ele alırken aralarındaki bağlantıyı tarih felsefesi bağlamında diyalektik kavramına bağlayarak açıklamış olmasıdır.² Hegel efendi-köle diyalektiğini incelerken öncelikle bilinci ele alır bilinçten özbilince geçiş sürecini tanımlar. Bunun sonucunda ise ortaya çıkan ilişkinin hayatta kalma mücadelesi olduğunu belirtir ve bunu efendi-köle diyalektiği olarak kavramlaştırır.³

İnsanın tanınma arzusuna vurgu yapan isimlerden biri Hegel'dir. Hegel'in efendi-köle diyalektiğine göre; aralarındaki çekişme çözüme kavuştuğu anda tarihin sonu gelecektir. Çünkü efendi-köle arasındaki çekişme, kölelerin tanınma arzusundan gelmektedir. Bu tanınma kavramını geliştirip tanıtan isim ise Alexandre Kojève olarak kabul edilmektedir. Kojève'ye göre insanlığın varlığını sürdürme çabası efendi-köle arasındaki çekişmeyi körikler ve tarih bu çekişmenin çözülmesi ile son bulur. Kojève tanınma arzusunun insanın yaşama amacı olduğuna vurgu yapmış ve insanın itici gücü olduğunu belirtmiştir. İnsanlık tarihinin

¹ Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü Üstüne*, çev., Ahmet İnam, İstanbul: Say Yayınları, 2013, s.51.

² Derda Küçükcalp, "Efendi-Köle Ahlakı vs. Efendi Köle Diyalektiği", *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29/1 (2010), s.53-63. (erişim: 10.03.2026).

³ Ece Çilingir, "Tanınma Kavramı Üzerinden Kojève'nin Hegel Yorumu" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2021, s.5. (erişim: 20.04.2026).

başkaları tarafından kabul görülme tarihi olduğunu da söylemektedir.⁴ İnsanlık, tanınmışlık gerçekliğini sağlayabilmesi için iki kişinin bir araya geldiğinde farklı davranışları şeklinde gelişim göstermesi gerekmektedir. Şöyle ki; iki bireyin mücadele sonrasında hayatta kalabilmesi birinin diğerinden korkmasına, ona karşı boyun eğmesine, kendi tanınma duygusundan vazgeçmesine bağlıdır. Kısacası bireylerden birisi kendi isteklerini bir kenara bırakarak diğerinin tanınma duygusunu doyuma ulaştırmak zorundadır. Buradan çıkartılabilecek sonuç; insan hiçbir zaman tamamen bir birey olamaz bunun yerine ya efendi ya da köledir. Efendi-köle diyalektiğinin arasındaki etkileşimin ise bir tarihi olmalıdır. Tarihin bir sonu olduğunu düşünüyorsa, insan değişip dönüştüğünde var oluşunun doruğuna ulaşacağı düşünüüyorsa efendi-köle arasındaki diyalektiğin ortadan kaldırılmasını gerektirmektedir.⁵

Efendi olarak nitelendirilen kendi varlığı için yaşayan özerk bilince sahip kişidir. Köle ise; efendinin varlığına bağımlı ve onun özerkliği için çabalayandır. Bu bağlamda köle bağımlı bilinç olarak ele alınabilir. Köle, efendisi tarafından kendisine bahşedilen hayatı kabullenmiştir.⁶ Kojève Hegel'in efendi-köle diyalektiğini yorumlarken diyalektiği kölenin ideolojik talepleri olarak yorumlamaktadır. Bu yorumu ile tarihin ilerleyerek bir noktaya ulaşacağı üzerinde durmuştur. Kojève'ye göre kölenin tanınma arzusu sebebiyle devlet içerisinde tüm bireylerin eşit ve özgür olarak tanımlanacağına vurgu yaparken bu durumun tarihin ve felsefenin sonlanması ile ateşleneceğini dile getirmiştir.⁷

Kölenin efendisinin varlığını ve özerkliğini tanıması efendinin ise kendinden başka kimseyi tanımıyor oluşu efendiyi çıkmaza sürüklemektedir. İnsanlığın doyuma ulaştığı an ise köle ve efendinin karşılıklı olarak birbirini tanımasından geçmektedir. Bunun için ise kölenin köle olmaktan çıkması gerekmektedir. Kölenin ortadan kalkması ise efendinin ortadan kalkmasına sebebiyet verecektir. Kısacası efendi kendi içinde ilerleyemeden kalırken aslında köle olan taraf savaşmaya, gelişmeye açtır. Kendini doğa yasalarına bağlayan efendi için çalışan köle bir süre sonra doğanın efendisi haline gelir ve kölelik bilincinden sıyrılır. Diyalektik burada son bulur.⁸

Hegel diyalektiğinden bahsederken hayvanların bitkileri yiyerek, onlara üstünlük sağlasalar da yine bitkilere bağımlı olmaları sebebiyle doyuma ulaştıkları süreç doğa içerisinde kalmaktadır. İnsan ise hayvanlardan farklılık gösterir ve kendi bilincinin üst versiyonuna erişmesi için insanın kendini aşması gerekmektedir. Kendini aşmanın yolu ise bireyin başkaları tarafından tanınmasından geçmektedir.⁹ Dünya üzerindeki tüm varlıklarla birlikte insan da doğal ve kültürel olarak birbirinden ayrılamayan olaylarla yüzleşmektedir. Birbiri ile ilintili bu olaylar ise insanlığın kendini sorgulamasına ve en başta "insan nedir?" sorusunu sormasına sebep olmuştur. Bu sorgulamalarla birlikte insanın biricikliği sorgulanmaya başlamıştır.¹⁰

⁴ Talip Kabadayı, "Tarih Bitti mi?", FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, ?/4 (2007), s.107-108. (erişim: 05.03.2026).

⁵ Alexandre Kojève, Hegel Felsefesine Giriş, çev., Selahattin Hilav, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001, s.85-86.

⁶ Kojève, Hegel Felsefesine Giriş, s.93-94.

⁷ Çilingir, "Tanınma Kavramı Üzerinden Kojève'nin Hegel Yorumu", s.3.

⁸ Kojève, Hegel Felsefesine Giriş, s.99-101.

⁹ Hatice Bilek, "Hegel Felsefesinde Karşılıklı Tanınma Sorunu: Köle-Efendi Diyalektiği." Dünya İnsan Bilimleri Dergisi 2025/1 (2025), s.5. (erişim: 10.03.2026).

¹⁰ Meltem Cemiloğlu ve Şafak Horzum, "Posthümanizm Nedir?", Posthümanist Tasarım Yaklaşımları, der. Meltem Cemiloğlu. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2024, s.3.

Francis Fukuyama da 1989 yılındaki “tarihin sonu” görüşünü ortaya atarken temeline Hegel ve Kojéve’yi almıştır. Fukuyama görüşlerini ortaya atarken aynı zamanda dönemin siyasal konjonktürünü de dikkate almış ve Sovyetler Birliği’ndeki sosyalizm uygulamalarının sadece başarısız bir uygulama olduğuna değil aynı zamanda liberalizme karşı bir çöküş olduğunu ifade etmiştir. Fukuyama’ya göre liberalizm kapitalizm ile denktir ve liberalizme karşı olan sosyalizmin çöküşünü insan evriminin tamamlandığının bir göstergesi olarak dikkate alır ve insanlığın evrimini tamamladığını ileri sürer. Bu kapsamda tarihin sonunun geldiğini ifade eder. Sosyalizmdeki çöküşün toplumsal yapılanma süreçlerine de etki ettiğini belirten Fukuyama, liberalizme karşı rakip toplum şekillerinin bir daha ortaya çıkamayacağına vurgu yapar.¹¹ Endüstri devrimi ile tüm toplumların liberalizm çatısı altında evrimleşmesi gerektiği düşüncesi, Fukuyama’nın tarihin sonu kavramı ile eşdeğerlik kazanmaktadır. 20. Yüzyıl ile “yeni dünya düzeni” denilen kavramın toplumlar tarafından içselleştirilmesi ile toplumların varlıklarını devam ettirebilecekleri düşünülebilmektedir.¹² Liberalizm karşısına sunulan her oluşum, liberal düzenin varlığını sürdürebilmesi ve batı egemenliğinin devamlılığı karşısında bir tehdit unsuru olarak görülmekte ve ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.¹³ Yeni dünya düzeni ile liberalizm karşısına çıkan en büyük tehdit olan sosyalizm ise ideolojik bir gelişim olmaktan ileri gidememiştir. Fukuyama’nın “Tarihin Sonu Mu?” adlı eserinde insanların sadece maddi ihtiyaçlarının değil aynı zamanda öteki insanlar tarafından da tanınma ihtiyaçlarının olduğunu ileri sürer. Bunu ise liberal demokrasi düzeni içerisinde yapabileceklerini belirtir. Çünkü Fukuyama’ya göre insanlar ancak bu düzen içerisinde başkaları tarafından görünür olurlar.¹⁴

Hegel’in diyalektiğine göre her uzlaşma kendi içinde başka bir karşıtlık barındırmaktadır. Fukuyama da tarihin sonu tezini ele alırken görüşlerinin temeline en çok Hegel’in diyalektiğini koymaktadır. Hegel’in en önemli soruları arasında materyalist olan liberalizme karşı insan doyumsuzluğunu nasıl dizginleyeceği ve dizginlemezse ortaya çıkacak olan özgürlükçü yapıyı nasıl önleyeceği yer almaktadır. Fukuyama, tezini ortaya atarken Antik Yunan filozoflarından başlayarak incelemeler yapmıştır. Marx ve Nietzsche’nin kuramları üzerinde çalışırken Hegel ve Kojéve’nin görüşlerine göre tarihin liberal demokrasiye yol açacağına vurgu yaparak görüşlerini bu temel üzerine oturtur.¹⁵

Tüm bu kuramsal çerçeve göz önüne alındığında, insanın kendini anlamlandırma sürecinin uzun bir süre tanınma, bilinç ve toplumsal ilişkiler ekseninde şekillendiği görülmektedir. Ancak özellikle modernite sonrası dönemde yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler, bu klasik açıklama biçimlerinin sınırlarını görünür kılmaya başlamıştır. Hegel’in diyalektiği ve onu takip eden düşünürlerin yorumları, insanın tarihsel gelişimini açıklamada güçlü bir zemin sunsa da günümüz dünyasında insanın yalnızca toplumsal ilişkiler içinde değil, aynı zamanda teknolojik sistemlerle kurduğu ilişki üzerinden de yeniden tanımlandığı bir gerçeklik ortaya çıkmıştır. Bu durum, insanın merkezde olduğu hümanist yaklaşımın sorgulanmasına ve insan-sonrası düşünce biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla insanın ne olduğuna dair tartışmayı günümüz koşullarında sürdürebilmek için, bu dönüşümü açıklayan posthümanizm ve transhümanizm gibi yeni yaklaşımlara yönelmek kaçınılmaz hale gelmektedir.

¹¹ Kabadayı, “Tarih Bitti mi?”, s.108-109.

¹² Yüksel Yıldırım, “Tarihin Sonu, Mehdilik ve Kıyamet Üzerine” *Sosyologca Dergisi* 9-10/18-19 (2020), s.39-40. (erişim: 30.04.2026).

¹³ Yıldırım, “Tarihin Sonu, Mehdilik ve Kıyamet Üzerine”, s.40.

¹⁴ Kabadayı, “Tarih Bitti mi?”, s.109.

¹⁵ Hasan Sabaz, “Tarihin Sonu Tezi: Liberal İlkelerin Küreselleşmesi” *Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi* ?? (2020), s.7. (erişim: 13.04.2026).

Posthümanizm ve Transhümanizm

Günümüz dünyasında insanın ne olduğu sorusu, artık yalnızca felsefi bir tartışma olmaktan çıkmış, teknolojik gelişmelerin doğrudan etkilediği somut bir problem alanına dönüşmüştür. Biyoteknoloji, yapay zekâ ve dijital ağların yaygınlaşmasıyla birlikte insanın bedensel ve zihinsel sınırları yeniden düşünülmekte; insan ile makine, doğal ile yapay arasındaki ayrımlar giderek belirsizleşmektedir. Bu dönüşüm, insanın ayrıcalıklı ve merkezî konumunu sorgulayan yeni düşünce biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Posthümanizm bu sorgulamayı daha geniş bir ontolojik çerçevede ele alarak insanı diğer varlıklarla birlikte yeniden konumlandırmaya çalışırken, transhümanizm insanın mevcut kapasitesini aşabileceği fikrinden hareketle teknolojiyi bir gelişim aracı olarak konumlandırmaktadır. Bu iki yaklaşım, farklı yönelimler içerse de ortak olarak insanın sabit bir özne olmadığı ve değişim sürecinin devam ettiği varsayımına dayanmakta; böylece insanın geleceğine dair tartışmaları hem teorik hem de pratik bakış açısı ile yeniden şekillendirmektedir.

Hümanizm kavramına göre insan; adalet, etik, akıl olarak evrendeki en üstün varlık olarak ele alınmaktadır. Hümanizm insanı en yüce varlık olarak tanımlarken 1990'lardan sonra ortaya çıkan Posthümanizm kavramı ise insanın gücünün sınırlı olduğunu ve geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.¹⁶ Posthümanizm denildiğinde insanlığın sonu olarak düşünülmektedir ancak bu kavramı ortaya atan koşullar, sürekli değişim gösteren günümüz dünyasını daha kolay anlamamızı sağlamaktadır. Braidotti'ye göre posthümanizm; merkezdeki insanın tüm dünyaya etki ettiği bir tarihten başlayarak insanın referansının ne olduğunu yeniden anlamlandırma için bir araçtır.¹⁷ İnsanın var oluş sürecinde kendini sorgulamasına imkân sunarken, tam olarak ne olduğuna dair konumlandırma çabasına destek olmaktadır.¹⁸

İnsanın tarihinde sürekli olarak yaşadığı sorunlar karşısında yaptığı icatlarla evrildiğini görebiliriz. Bu gelişim, insanın yaşam mücadelesinin en büyük parçası olarak tanımlanabilir. Katherine Hayles'in tanımı ile posthümanizm; insan kavramının son bulması ve yeni bir anlayış ile yeni bir yolculuğun başlaması demektir. Burada tarihin sonuna yapılan vurguda insanın son bulmasından kasıt ise "insan" kavramına olan bakış açısının değişmesi olarak ele alınmalıdır. Tarih boyunca insanın kendini anlamlandırma çabası içerisinde insanın kendini hep merkeze koyduğunu ve diğer tüm varlıklardan kendini üstün tutarak ötekileştirdiğini gözlemleyebiliriz. Posthümanizmin bir eleştirisi de buna gelmektedir çünkü kavram olarak posthümanizm daha kapsayıcı olmakla birlikte tüm varlıklara eşit mesafeyi savunmaktadır. Bu sebeple posthümanizm ile insan artık merkezde yer almamaktadır ve yeniden tanımlamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Aslında sonu gelen tarihin kendisi değil insanın konumlandırıldığı yer, düşünce yapısıdır.¹⁹

Posthüman terimini ilk kullanan isimlerden Ihab Hassan'a göre; insanın doğası sabit kalabilir fakat anlayışı değişip dönüşmek zorundadır.²⁰ Hassan, kıyamet algısı ile insanın zihinsel süreçlerinin yazılımsal bir ortama entegre edileceğini vurgular ve bazı kurguların ortaya çıkacağını belirtir. Ortaya çıkan bu kurguların ise insan bedenini hastalıklı bir parça olarak gördüklerini ileri sürer.²¹ Bu görüş ile insan sürekli etrafındakiler ile etkileşim ve

¹⁶ Özgür Ballı, *Posthümanizm/Transhümanizm ve Günümüz Sanatı*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2024, s.10.

¹⁷ Rosi Braidotti, *İnsan Sonrası*, çev., Öznur Karakaş, İstanbul: Kolektif Kitap, 2021, s.16.

¹⁸ Başak Ağın, *Posthümanizm: Kavram, Kuram, Bilim-Kurgu*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020, s.3.

¹⁹ Ağın, *Posthümanizm: Kavram, Kuram, Bilim-Kurgu*, s.30-32.

²⁰ Tuba Duman Yıldızbakan, "Dijital Çağda Öznenin Yeniden İnşası: Hümanizmden Transhümanizme Biyopolitik ve Etik Dönüşümler", *Medeniyet Sanat Dergisi* 11/2 (2025). s.181. (erişim: 05.03.2026).

²¹ Meltem Cemiloğlu ve Şafak Horzum, "Posthümanizm Nedir?", s.9.

iletişim halinde olan ve değişim gösteren bir özne olarak konumlandırılır. Posthümanizmin kurucu isimlerinden Donna Haraway'ın "A Cyborg Manifesto" isimli çalışmasında ise makine ile insan, cansız ile canlı gibi birbirinin zıttı olan kavramlar arasındaki çelişkilerin giderek kaybolduğunu belirtir. Cyborg insana atfedilen bir metafor olarak kullanılmıştır ve insan ve teknolojinin birleşerek yeni bir form oluşturduğunu vurgulamaktadır. Artık insan sadece fiziken bir varlığa sahip değildir. Bunun yanında algoritmik sistem içerisinde yer alan ve biçimlenen dijitalleşmeye entegre olan bir özne haline gelmiştir. Artık insan ilişkilerinde daha esnek ve sınırlarının ötesine geçmeye hazırdır.²²

Teknolojinin ilerlemesi ile insan, üstün bir varlık haline gelecektir. Bu insan tipi ile posthüman kavramından sonra karşımıza transhüman kavramı çıkacaktır. İnsanlık transhümanizm boyutuna eriştiğinde kendini aşacak ve hastalık, yaşlanma gibi fiziksel olayları aşabilecektir. Böylece üstün ırk mertebesine erişebilecektir.²³ Transhümanizm bir dönüşüm biçimi olmakla birlikte evrimsel bir geçiş aşamasıdır. Bu gözle bakıldığında biyolojik olarak insanı evriminin son aşamasında ele alamayacağımızı görebiliriz.²⁴ Posthümanizm ve Transhümanizm her ne kadar iç içe geçmiş kavramlar gibi gözükse de Transhümanizm insanın sınırlarını aşarak zihin kapasitesini teknolojik imkanlar doğrultusunda en üst mertebeye ulaştırıp İnsan 2.0'a dönüştüğünü vurgulamaktadır.²⁵

Transhümanizm kavramı içerisinde Cyborg imgesine vurgu yapılmaktadır. Önemli isimlerden biri olan Haraway'e göre Cyborg kavramı; teknoloji ile kurgulanmış bir kavram gibi olsa da toplumsal ilişkilerden oluşmaktadır. Cyborglar dünyayı değiştirip dönüştürecek bir kurgusal yapı olarak ele alınmaktadır. Hepimizin birer Cyborg olduğunu ileri süren Haraway siyasetimizi de Cyborgların şekillendirdiğini belirtmektedir ve varlığımızın temel yapısının bir Cyborg olduğunu söylemektedir.²⁶

Transhümanizm için; insan ırkının diğer türler üzerindeki egemenliğini onaylayan bir düşünce sistemidir diyebiliriz. Merkezinde insanı ölümsüzlüğe ulaştırma düşüncesi mevcuttur ve buna ulaşmak için diğer tüm türleri sömürebileceğine inanır. Tam da bu nedenle bu güdüyle hareket ettiği sürece transhümanizmin mevcut ekolojik problemleri çözemeyeceğini dile getirebiliriz.²⁷

Sonuç

Bugünün kültürü teknolojik gelişmelerden bağımsız olarak düşünülmemelidir çünkü birbirinden bağımsız düşünülmeyecek kadar iç içe geçmiş durumdadır. İnsan zihni artık sadece biyolojik olarak ele alınamayacak durumda olup teknolojik sistemlerin de dâhil olduğu biyolojik-teknolojik ortak yapımı olarak gündeme gelmektedir. Yapay zekâ ile dijitalleşmenin çok farklı bir düzeye eriştiği yadsınamaz. Ancak James Bridle'nin "Yeni Karanlık Çağ" kitabında da değinildiği üzere bu gelişmeler hayatımızı kolaylaştırıyor gibi gözükse de büyük bir çoğunluğun yoksullaşmasına sebep olacaktır. Yoksullaşmanın da ilerisinde aslında

²² Duman Yıldızbakan, "Dijital Çağda Öznenin Yeniden İnşası: Hümanizmden Transhümanizme Biyopolitik ve Etik Dönüşümler", s.181.

²³ Meltem Cemiloğlu ve Şafak Horzum, "Posthümanizm Nedir?", s.10.

²⁴ Cennet Ceren Çavuş, "Transhümanizm, Posthümanizm ve "Siborg Kimliği"", FE Dergi 13/1 (2021), s.2. (erişim: 24.04.2026).

²⁵ Ballı, Posthümanizm/Transhümanizm ve Günümüz Sanatı, s.19.

²⁶ Donna Haraway, Siborg Manifestosu, çev., Osman Akınhay, İstanbul: Agora Kitaplığı, 1991, s.2-4.

²⁷ Çavuş, "Transhümanizm, Posthümanizm ve "Siborg Kimliği"", s.9.

dijitalleşme, düşünme biçimlerimizi değiştirmekte, bireysellikle birlikte endüstride otomasyona sebep olurken işsizliği de tetiklemektedir.²⁸

İnsan üstü bu düşünce yapıları günümüz dünyasında tıp alanından üretim alanlarına, günlük yaşantıdan sanal gerçeklik alemine kadar yayılmacı bir politika ile ilerlemektedir. Siber uzay algısı ile bize yeni sanal üç boyutlu alanlar oluşturarak zaman, mesafe, mekân gibi ortamlarla ilgili görüşlerimizi yeniden düzenlememize sebep oluyorlar. Tam da bu nedenle günümüzde tüm her şeyin akıllı cihazlarla temas halinde olduğu kabul edilecek olursa teknolojinin günlük hayatın içine oldukça fazla entegre olduğunu belirtmemiz yanlış olmayacaktır.²⁹

Kurzweil Posthümanizme bir yorum getirirken insanın biyolojik olarak sınırlarını aşabilecek tek canlı türü olduğuna işaret ederken insan beyninin teknolojik gelişmelerle birleştiğinde ortaya muhteşem bir birlikteliğin çıkacağını ileri sürmektedir.³⁰ Posthümanizm insanın özgürleşme arayışı içerisinde olduğunu ifade eder ve bunun yanında özgürleşmenin önünde çok çeşitli engeller olduğunu ileri sürer. Hümanizm kavramını eleştirip farklı özgürleşme anlayışı sergileyerek kendi fikirlerini ele alır. Hem Sokrates'e hem de Platon'a göre; insanın neyi ne kadar algıladığı, dünyanın sınırlarından sıyrılarak özgürleşmesiyle mümkün olur.³¹

İnsanlık tarihi boyunca her aşamada anlamlandırılmaya çalışılan insan kavramı Fukuyama'nın savunduğu liberal düzen dijital çağ ile yeni bir dönüşümle karşı karşıyadır diyebiliriz. Tarih boyu süre gelen tanınma, kabul görme ihtiyacı için verilen mücadele biçim değiştirmiş ve artık günümüzde algoritmik görünürlüğü önem kazandığı bir hale evrilmiştir. Bu evrimleşme sürecinde Hümanizm ile merkeze oturan insanın Posthümanizm ile merkezi konumunu yitirmesi söz konusudur. Yapay zekâ, insanın yerini almaktan ziyade konumunu yeniden belirlemektedir. İnsanın amacının artık algoritmik ağda var olabilmek olduğu düşünülecek olursa dijitalleşme sürecinin insanı yeniden tanımladığı söylenebilir. Ölümsüzlük isteği, sınırlarını aşma arzusu ve en başta tanınma ve efendi olma arzusu sebebiyle dijitalleşme ve ardından yapay zekâ geliştirmeleri ile insan kendi sınırlarını aşmaya başlamıştır. İnsanın konumunun değişimini ele alırken tarihin sonu mudur yoksa yeni insanın başlangıcı mıdır bunu yorumlamak gerekmektedir. Hümanizm, Posthümanizm, Transhümanizm gibi kavramlar bir anlam arayışı içinde ortaya çıkmıştır ve evrimleşme sürecinin fitilini ateşlemiştir. İnsanlığın geldiği son noktada insanın kendi doğasından olduğu kadar Tanrı'dan da koptuğunu ve yeni bir tanımlama sürecine girdiğini gözlemleyebiliriz. Evrim teorisi ile tanımlanabilen bu süreçte ortaya çıkan teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmek adaptif toplumlar için varlıklarının devamlılığını sağlayacaktır.

Sonuç olarak, insanın tarihsel süreç boyunca kendini tanımlama çabası, sabit bir öz arayışından ziyade sürekli değişen koşullara uyum sağlama ve yeniden konumlanma süreci olarak değerlendirilebilir. Bu durum, çalışmanın başında da vurgulandığı üzere, insanın evrimsel bir süreç içerisinde bulunduğu ve özellikle dijitalleşme ile yapay zekâ gelişmeleri doğrultusunda kendi sınırlarını aşmaya başladığı yönündeki temel iddiayı desteklemektedir. Hegel'in efendi-köle diyalektiği ile temellenen tanınma mücadelesi, modern dönemde siyasal ve toplumsal biçimler üzerinden ilerlemiş; günümüzde ise teknolojik gelişmelerin etkisiyle

²⁸ Hakan Kürkçüoğlu, "Kültüre Karşı Yapay Zeka: Posthümanizm, Tekillik ve Jetgiller Yanılışı", Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 17/48 (2024), s.2083-2085. (erişim: 10.03.2026).

²⁹ Elaine Graham, "Sekülerötesi İmgelemede İnsanötesinin Tezahürü", Posthümanizm, der., Çağdaş Dedeoğlu, Ankara: Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi, 2021, s.51. (erişim: 13.04.2026).

³⁰ Ballı, Posthümanizm/Transhümanizm ve Günümüz Sanatı, s.12.

³¹ Funda Gençoğlu, "Posthümanizm Tartışmasının Düşündürdükleri: Haddini Bilmek ile Haddini Aşmak Arasında İnsan." Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 20/1 (2021), s.87-88. (erişim: 05.03.2026).

farklı bir boyuta taşınmıştır. Posthümanizm ve transhümanizm tartışmaları, insanın merkezde olduğu geleneksel düşünceyi sarsarak onun sınırlarının geçirgenliğini görünür kılmaktadır. Ancak bu dönüşüm, yalnızca insanın güçlenmesi ya da sınırlarını aşması meselesi olarak ele alınmamalıdır; aynı zamanda insanın anlam, etik ve sorumluluk alanlarının da yeniden düşünülmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle günümüzde asıl tartışılması gereken mesele, insanın neye dönüşeceğiinden çok, bu dönüşüm sürecinde nasıl bir varlık olarak kalmayı tercih edeceğidir. İnsan, teknolojik olanaklar sayesinde kendini yeniden kurma potansiyeline sahip olsa da, bu sürecin yönünü belirleyecek olan yine insanın kendi değerler sistemi ve kurduğu ilişkiler ağı olacaktır.

Kaynakça

- Ağın, Başak. *Posthümanizm: Kavram, Kuram, Bilim-Kurgu*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020.
- Ballı, Özgür. *Posthümanizm/Transhümanizm ve Günümüz Sanatı*. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2024.
- Bilek, Hatice. "Hegel Felsefesinde Karşılıklı Tanınma Sorunu: Köle-Efendi Diyalektiği". *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 2025/1 (2025): 1-12. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4095616> (erişim: 10.03.2026).
- Braidotti, Rosi. *İnsan Sonrası*. Çev., Öznur Karakaş. İstanbul: Kolektif Kitap, 2021.
- Cemiloğlu, Meltem ve Şafak Horzum. "Posthümanizm Nedir?". *Posthümanist Tasarım Yaklaşımları*. Der. Meltem Cemiloğlu. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2024: Ss. 3-39.
- Çavuş, Cennet-Ceren. "Transhümanizm, Posthümanizm Ve "Siborg Kimliği"". *FE Dergi* 13/1 (2021): 1-22. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1803280> (erişim: 24.04.2026).
- Çilingir, Ece. "Tanınma Kavramı Üzerinden Kojéve'nin Hegel Yorumu". Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2021. <https://tez.yok.gov.tr> (erişim: 29.04.2026).
- Duman Yıldızbakan, Tuba. "Dijital Çağda Öznenin Yeniden İnşası: Hümanizmden Transhümanizme Biyopolitik ve Etik Dönüşümler". *Medeniyet Sanat Dergisi*, 11/2 (2025):177-191. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/medeniyetsanat/article/1694187> (erişim: 05.03.2026).
- Gençoğlu, Funda. "Posthümanizm Tartışmasının Düşündürdükleri: Haddini Bilmek ile Haddini Aşmak Arasında İnsan". *Kaygı*. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 20/1 (2021): 70-91. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1599283> (erişim: 05.03.2026).
- Graham, Elaine. "Sekülerötesi İmgelemede İnsanötesinin Tezahürü". *Posthümanizm*. Der., Çağdaş Dedeoğlu, Ankara: Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi, 2021: 49-71. <https://dokumen.pub/pasajlar-sosyal-bilimler-dergisi-say-07-posthmanizm.html> (erişim: 13.04.2026).
- Haraway, Donna. *Siborg Manifestosu*. Çev., Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı, 1991.
- Kabadayı, Talip. "Tarih Bitti mi?" *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, ?/4 (2007):103-113. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/803632> (erişim: 05.03.2026).
- Kojéve, Alexandre. *Hegel Felsefesine Giriş*. Çev., Selahattin Hilav. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Küçükalp, Derda. "Efendi-Köle Ahlakı vs. Efendi Köle Diyalektiği". *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29/1 (2010): 53-63.

https://www.uludag.edu.tr/dosyalar/iibfdergi/genel-dokuman/2010_1/ASL03.pdf
(erişim: 10.03.2026).

Kürkçüoğlu, Hakan. "Kültüre Karşı Yapay Zeka: Posthümanizm, Tekillik ve Jetgiller Yanılgısı". Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 17/48 (2024):2082-2098. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4244078> (erişim: 10.03.2026).

Nietzsche, Friedrich. Ahlakın Soy Kütüğü Üstüne. Çev., Ahmet İnam. İstanbul: Say Yayınları, 2013.

Sabaz, Hasan. "Tarihin Sonu Tezi: Liberal İlkelerin Küreselleşmesi". Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi, ?? (2020): 4-15. https://sdam.org.tr/image/foto/2020/03/02/Tarihin-Sonu-Tezi-Liberal-Ilkelerin-Kuresellesmesi_1583135131.pdf (erişim: 13.04.2026).

Yıldırım, Yüksel. "Tarihin Sonu, Mehdilik ve Kıyamet Üzerine". Sosyologca Dergisi, 9-10/18-19 (2020): 33-45. <https://sosyologca.org/files/sosyologca/18-19-3.pdf> (erişim: 30.04.2026)

Etik Kurul Raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır.
Katkı oranı beyanı: Tek yazarlı olması münasebeti ile %100 yazarın katkısı mevcuttur.
Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.